

Ks. JÓZEF KRZYWDA CM (Kraków)

TEOLOGICZNO-PRAWNY WYMIAR ZASADY „IN QUIBUS ET EX QUIBUS” WEDŁUG NAUKI SOBORU WATYKAŃSKIEGO II ORAZ KANONU 368 KPK

Zagadnienie władzy świętej – *potestas sacra*¹ – spotkało się po soborze watykańskim II z szerokim zainteresowaniem, szczególnie w kręgach teologów i kanonistów, co znalazło swój wyraz w ich licznych wypowiedziach i komentarzach².

Ponieważ ta istotna, a zarazem podstawowa rzeczywistość w tajemnicy istnienia i życia Kościoła wyraża się w różnych stopniach i spełnia się w różnych formach, i na liczne sposoby, tym samym domaga się – w świetle objawionego Słowa Bożego w kontekście *nowych znaków* – coraz to nowych ujęć i określeń wedle uświęconych zasad i określonych kryteriów w nauce i Tradycji Kościoła. Tytułem przykładu, znakomicie ilustrującego zarysowaną kwestię, mogą tu służyć słowa samego papieża, wypowiedziane na temat swego urzędu najwyższego pasterza³.

* W przypisach zastosowano następujące skróty:

AAS – „Acta Apostolicae Sedis”

KPK – Kodeks prawa kanonicznego

NEP – *Nota explicativa praevia*, [w:] *Acta synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, vol. 3, periodus tertia, pars VIII, Typis Polyglottis Vaticanis 1976, s. 11–13.

¹ Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 18. Poglębione rozumienie pojęcia *potestas sacra* – zob.: Kard. J. Ratzinger, *Sól ziemi*, przekład G. Sowiński, Kraków 1997, s. 165–167.

² Spośród licznych opracowań – zob.: M. Żurowski, *Problem władzy i powierzenia urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984; tenże, *Ius ad communionem*, Warszawa 1979; G. Ghirlanda, *Hierarchica communio*, Roma 1980; F. Zanchini di Castiglioncho, *Chiesa et potere. Studi sul potere costituente nella Chiesa*, Torino 1992; A. Viana, *La dimensión de servicio en el gobierno de la Iglesia*, Pamplona 1999; *Il primato del successore di Pietro*, [w:] *Atti del simposio teologico, Roma dicembre 1996*.

³ Jan Paweł II, *Encyklika „Ut unum sint”*, 95; zob. także: Uwagi Kongregacji Nauki Wiary, *Prymat następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 1999, nr 2 (210), s. 52; *Lettera del Santo Padre al Venerato Fratello Car. Joseph Ratzinger*, [w:] *Il Primato del successore di Pietro, Atti del Simposio Teologico, Roma, dicembre 1996*, s. 20–21.

Zamiarem piszącego, zgodnie z wyżej określoną problematyką, jest próba przybliżenia kwestii – w oparciu o *nową eklezjologię* urzędu w Kościele, zawartej w kluczowym wyrażeniu *in quibus et ex quibus*, dla właściwego rozumienia i pełnienia misji pasterskiej w Kościele powszechnym i w Kościołach partykularnych.

ŹRÓDŁO I FUNDAMENT JEDNOŚCI WSPÓLNOTY – COMMUNIO KOŚCIOŁA POWSZECHNEGO

Jednym z pierwszych pojęć, z jakim spotyka się człowiek w tajemnicy objawiającego mu się Boga, jest słowo 'wspólnota'⁴. Nie wchodząc wszakże w szerokie implikacje tego słowa, jawiące się w ciągu całej historii zbawienia, w tym miejscu skoncentrujemy naszą uwagę na treści i znaczeniu tego terminu w kontekście poruszanego obecnie zagadnienia; mianowicie w świetle apostołskiej misji powierzonych samym Apostołom oraz ich następcom w pasterskim posługiwaniu Ludowi Bożemu.

Zagadnienie jedności konsekracji

W refleksji nad podstawową rzeczywistością świętego urzędu posługiwania w Kościele – pomijając w tym miejscu długi proces dojrzewania i kształtowania się pojęcia idei sakry biskupiej w ciągu jego dziejów – przywołajmy w tym momencie to, co w tej sprawie powiedział sobór watykański II. Czytamy mianowicie w konstytucji dogmatycznej o Kościele, w rozdziale III: „Sobór święty uczy, że przez konsekrację biskupią udziela się pełni sakramentu kapłaństwa, która zarówno w tradycji liturgicznej Kościoła, jak i w wypowiedziach świętych Ojców nazywana jest najwyższym kapłaństwem bądź pełnią świętego posługiwania”⁵. Trzeba stwierdzić, że po raz pierwszy w historii Kościoła w sposób definitywny została tu ogłoszona prawda o pełni kapłaństwa, którą się otrzymuje w konsekracji biskupiej, a której geneza, jak naucza sobór, ma swoje pierwotne źródło w tajemnicy zesłania Ducha Świętego⁶.

Sakra wszelako, chociaż jest źródłem i fundamentem władzy świętej⁷, ponieważ wynika z woli Chrystusa i dzięki Niemu mocą Ducha Świętego uobecnia się w Kościele⁸, również z woli Chrystusa wymaga nadto niejako szczególnego dopełnienia, znajdującego swój

⁴ Rdz 1, 26–28.

⁵ *Lumen gentium*, 21 b.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże, 18.

⁸ J. Ratzinger, *Sól ziemi...*, s. 165.

wyraz w akcie posłania, czyli w misji kanonicznej⁹. Zagadnienie to zostanie rozwinięte w kolejnym punkcie rozważań.

Tymczasem powracając do aktu konsekracji, by do głębi i w pełni widzieć i rozumieć to, co się dzięki niej otrzymuje, trzeba odnieść się najpierw do zapisu zawartego w słynnej *Nocie wyjaśniającej*¹⁰, gdzie czytamy, że w konsekracji dostępuje się ontycznego uczestnictwa w świętych zadaniach – *munera*, jak w tej sprawie z całą pewnością poświadcza Tradycja, także liturgiczna¹¹.

Tak więc na mocy konsekracji biskupi – wyjaśnia nieco dalej sobór – nie uzyskują od razu władzy nad konkretnym Kościołem ani w stosunku do całego Kościoła, a tylko o n t y c z n e uczestnictwo w zadaniach uświęcania, nauczania i rządzenia¹². Dzieje się zaś tak dlatego, że „przez włożenie rąk i przez słowa konsekracji udzielana jest łaska Ducha Świętego i wyciskane święte znamię, tak że biskupi w sposób szczególny i dostrzegalny przyjmują rolę samego Chrystusa, Mistrza, Pasterza i Kapłana, i w Jego zastępstwie (*in Eius persona*) mają podjąć i pełnić powierzony im urząd apostołski”¹³. Podjęcie wszakże i pełnienie owego urzędu otrzymanego w konsekracji, jak potwierdza cała Tradycja apostołska oraz późniejsze dzieje Kościoła, zawsze wymagały posłania przez tych, którzy pełnili już w Kościele funkcję przełożonych¹⁴. I pewnie dlatego zaraz po powyższym stwierdzeniu konstytucja dodaje: „Zadaniem biskupów jest przez sakrament kapłaństwa przybierać nowych wybrańców do grona biskupiego”¹⁵, a to oznacza, że ci, którzy otrzymali taką władzę od kompetentnych przełożonych Kościoła, czyli od biskupów, i uczestniczyli w świętej władzy Chrystusa (*in Eius persona*), pełniąc urząd przełożonych w Kościele na mocy udzielonej im władzy, dzięki sukcesji apostołskiej przekazywali i *przekazują* nadal przez akt konsekracji owe potrójne zadania – *munera* innym, wybranym do pełnienia tego urzędu. Biskupi wszakże, jak poświadcza najstarsza tradycja Kościoła, która przyjęła charakter normy, przybierali spośród chrześcijan, również przez nałożenie rąk, innych współpracowników swego urzędu – w różnym stopniu uczestnictwa w jedynym kapłaństwie Chrystusa – mianowicie prezbiterów i diakonów¹⁶. W ten oto sposób, jak naucza święty sobór,

⁹ Tamże, 24 b.

¹⁰ NEP 2.

¹¹ Tamże: „In consecratione datur ontologica participatio sacrorum munerum, ut idubie constat ex Traditione, etiam liturgica”; zob.: M. Żurowski, *Problem władzy...*, s. 36.

¹² *Lumen gentium*, 23 b; M. Żurowski, *Problem władzy...*, s. 37.

¹³ *Lumen gentium*, 21 b.

¹⁴ Tamże; Dekret *Presbyterorum ordinis*, 2 c.

¹⁵ *Lumen gentium*, 21 b; *Presbyterorum ordinis*, 2 d.

¹⁶ J. Giblet, *I presbiteri collaboratori dell' ordine episcopale*, [w:] *La chiesa del Vaticano II*, Firenze 1965, s. 882; M. Żurowski, *Problem władzy...*, s. 30; H. Rahner, *La arrocchia*, Roma 1963, s. 20.

„urząd kościelny przez Boga ustanowiony, sprawowany jest w różnych stopniach święceń przez tych, którzy już od starożytności noszą nazwę biskupów, prezbiterów i diakonów”¹⁷.

Na szczególne podkreślenie w kontekście teologii sakry biskupiej zasługuje charakterystyczne wyjaśnienie, jakie znajdujemy zaraz po powyższym stwierdzeniu, mianowicie że „prezbiterzy, choć nie posiadają szczytu kapłaństwa i w wykonywaniu swej władzy zależni są od biskupów, związani są jednak z nimi godnością kapłańską, na podobieństwo Chrystusa, najwyższego i wiekuistego Kapłana”¹⁸, a sprawując swój święty urząd przede wszystkim w kulcie czy uczcie eucharystycznej, występują w zastępstwie (*in persona*) Chrystusa¹⁹. Trzeba zauważyć, że sobór, mówiąc o sakrze biskupiej, użył tego samego wyrażenia (*in Eius persona*) w przypadku pełnienia świętego urzędu przez prezbiterów, mianowicie że sprawują go w imieniu samego Chrystusa²⁰.

Pojęcie wspólnoty hierarchicznej – hierarchica communio

Wyrażenie *hierarchica communio* zostało użyte po raz pierwszy przez papieża Pawła VI w przemówieniu skierowanym do Ojców soboru na otwarciu trzeciej sesji²¹. Pilni obserwatorzy zagadnienia wygłaszali opinię, że owo szczególne wyrażenie nie było li tylko postulatem, mającym na celu konsolidację kolegium biskupów, ale że odpowiadało istotnie tej szczególnej rzeczywistości, która stanowi element konstytutywny ustroju hierarchicznego Kościoła, co zresztą *expressis verbis* podkreślono w *Nocie wyjaśniającej*, sporządzonej na polecenie Pawła VI²². Dał temu wyraz zresztą tenże papież, wyjaśniając nieco dalej w cytowanym wyżej przemówieniu, że ustrój hierarchiczny Kościoła nie jest kwestią dyscypliny Kościoła, ale zasadniczo swoją fundamentalną strukturę władzy czerpie i opiera na prawie Boskim²³. Tak więc konsekracja sakramentalna i wspólnota hierarchiczna są dwoma

¹⁷ *Lumne gentium*, 28.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże, 21 b.

²¹ AAS 56:1964 s. 813.

²² NEP 2 (s. 11–12): „*Communio* est notio quae in antiqua Ecclesia (sicut etiam hodie praesertim in Oriente) in magno honore habetur. Non intelligitur autem de vago quodam affectu, sed de realitate organica, quae iuridicam formam exigit et simul caritate animatur. Unde Commisio, fere unanimi consensu, scribendum esse statuit: «in hierarchica communione»”.

²³ J. Beyer, *De natura potestatis regiminis seu iurisdictionis recte in codice renovato enuntianda*, „*Sacra Potestas*”, *Periodica de re morali canonica liturgica* (Roma) 1982, s. 118; G. Ghirlanda, *Hierarchica communio...*, s. 294.

elementami bezwzględnie koniecznymi²⁴; pierwszy jako przyczyna sprawcza; drugi, jako *conditio sine qua non*, w celu realizacji misji przez urzędowych pasterzy Kościoła²⁵.

W związku z tym – niewątpliwie złożonym zagadnieniem teologiczno-prawnym – może zrodzić się kwestia co do wagi i znaczenia charakteru prawnego święceń w Kościele. W sprawie tej znajdujemy również wyraźną i jednoznaczną uwagę w cytowanej już *Nocie wyjaśniającej*. Czytamy w niej mianowicie, że z całą oczywistością faktu należy odróżnić w Kościele element sakramentalno-ontologiczny od elementu kanoniczno-prawnego, które w wykonywaniu władzy muszą być konieczne uwzględnione²⁶. Innymi słowy, jak wyjaśnia A. Celeghin, w strukturze urzędu biskupiego jest obecna ta sama struktura sakramentalna, istniejąca w Kościele, czyli aspekt charyzmatyczno-widzialny i aspekt instytucjonalno-widzialny, które różnią się istotnie między sobą, lecz jednocześnie współistnieją i współdziałają w akcie pełnienia apostołskiego urzędu²⁷. Nadto, obydwie elementy, które *Nota wyjaśniająca*, a za nią Międzynarodowa Komisja Teologiczna określa terminem *munera*, chociaż występują w różnych stopniach (święceń), są konieczne, jak to ma miejsce w urzędzie biskupim²⁸.

To skądinąd niełatwe zagadnienie staje się bardziej zrozumiałe, jeśli odwołamy się do analogii, która ma tu znaczenie kapitalne teologicznie (*Lumen gentium*, 8), w której znajdujemy wyjaśnienie i uzasadnienie tej rzeczywistości w tajemnicy Wcielonego Słowa Bożego, uobecniającego się sakramentalnie przez Kościół w Kościele²⁹.

KOLEGIALNY CHARAKTER WŁADZY ŚWIĘTEJ

Po krótkim, choć wydaje się czytelnym wyjaśnieniu zagadnień związanych z pojęciami: wspólnoty oraz wspólnoty hierarchicznej, stosunkowo nietrudno, jak można wnosić z przebiegu prac soboru watykańskiego II, można było już dookreślić kwestię związaną z problematyką kolegialności i w konsekwencji z instytucją kolegium biskupów.

²⁴ *Acta synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, vol. 3, periodus tertia, pars I, Typis Polyglottis Vaticanis 1970–1986, s. 23–233.

²⁵ G. Ghirlanda, *Wprowadzenie do prawa kościelnego*, przełożył Stanisław Kobiątko, Kraków 1996, s. 110.

²⁶ NEP 3 (s. 13). Nb. w tekście dokumentu: „Sine communionem hierarchica munus sacramentale-onto-logicum, quod distinguendum est ab aspectu canonico-iuridico, exerceri non potest”; *Commissio Theologica Internationalis, Documenta* (1969–1985), Città del Vaticano 1988, s. 516

²⁷ A. Celeghin, *Origine e natura della potestà sacra, positoni postconciliari*, Brescia 1987, s. 296.

²⁸ *Commissio Theologica Internationalis, Documenta...*, s. 516.

²⁹ Tamże.

Kolegialny aspekt władzy prymatu papieża

Nie wchodząc i w tym przypadku w zbyt szczegółowe rozważania na temat kolegialności³⁰, uwydatnimy tu jedynie, na tle kolegialności w ogóle, szczególny aspekt kolegialnego charakteru władzy papieża. Przede wszystkim jednak w celu uniknięcia wrażenia, że władza prymatu papieża mogłaby w teologii papieskiego urzędu doznać, na tle pogłębionej teologii kolegialności, jakiegoś uszczerbku, Ojcowie soboru w sposób nie budzący żadnych wątpliwości określili charakter władzy prymatu papieskiego w relacji do władzy kolegium biskupów³¹. Na szczególną uwagę zasługują tu kluczowe sformułowania, które sobór watykański II przypomniał i podkreślił zgodnie z Tradycją Kościoła: „Kolegium albo Ciało biskupie posiada władzę autorytatywną jedynie wtedy, gdy się je bierze łącznie z Biskupem Rzymskim, następcą Piotra, jako jego Głową i gdy nie naruszona zostaje władza zwierzchnicza tego ostatniego nad wszystkimi, zarówno pasterzami, jak i wiernymi”³². Co więcej, Ojcowie soboru, również, by nie pozostawić żadnych wątpliwości co do charakteru i zakresu tej władzy, wyraźnie i jednoznacznie nauczają: „Biskup Rzymski z racji swego urzędu, mianowicie urzędu Zastępcy Chrystusa i Pasterza całego Kościoła, ma pełną, najwyższą i powszechną władzę nad Kościołem i władzę tę zawsze ma prawo wykonywać w sposób nieskrępowany”³³. Z powyższych stwierdzeń wynika z całą pewnością, co znajdujemy także w *Nocie wyjaśniającej*, że jedynie papieżowi, któremu została powierzona troska nad całą owczarnią Chrystusa, przysługuje – według potrzeb oraz odpowiednio do okoliczności czasu – określanie sposobu pełnienia swego urzędu: czy to osobiście, czy to kolegialnie z pozostałymi biskupami³⁴. Tak więc papież, jako głowa kolegium, jedynie on sam może podejmować wszelkiego rodzaju akty swego urzędu, które biskupom nie przysługują, na przykład zwoływać kolegium i kierować jego działalnością,

³⁰ W kwestii kolegialności w szczególności pisali, między innymi: E. Szt a f r o w s k i, *Kolegialne działanie biskupów na tle Vaticanum II*, Warszawa 1975; G. M a z z o n i, *La collegialità episcopale, tra teologia e diritto canonico*, Bologna 1986; U. B e t t i, *Relazioni tra il Papa e gli altri membri del Collegio episcopale*, [w:] *La Chiesa del Vaticano II, a cura di G. Baraúna*, Firenze 1965, s. 761–771; C. C o l o m b o, *La struttura gararchica della Chiesa*, [in:] *La Teologia dopo il Vaticano II, a cura di John M. Miller*, Brescia 1967, s. 259–271.

³¹ *Lumen gentium*, 22; zob. U. B e t t i, *Relazioni tra il Papa...*, s. 761–771; E. Szt a f r o w s k i, *Kolegialne działanie...*, s. 95–99;

³² *Lumen gentium*, 22 b; zob. KPK kan. 331; U. B e t t i, *Relazioni tra il Papa...*, s. 762–770; G. M a z z o n i, *La collegialità episcopale...*, s. 118–126, 157–160; G. G h i r l a n d a, *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione*, Roma 1983, s. 263.

³³ *Lumen gentium*, 22 b; zob. KPK kan. 331.

³⁴ NEP 3 (s. 12): „Ad iudicium Summi Pontificis cui cura totius gregis Christi commissa est, spectat, secundum necessitates Ecclesiae decursu temporum variantes, determinare modum quo haec cura actuari conveniat, sive modo personali, sive modo collegiali”.

zatwierdzać wydane akty itp., wynikające z jego posługi jako następcy Piotra³⁵.

Zagadnienie władzy prymatu następców Piotra znakomicie przybliżają i wyjaśniają wydane niedawno uwagi Kongregacji Nauki Wiary, pod tytułem *Prymat następcy Piotra w Tajemnicy Kościoła*³⁶. W interesującej nas kwestii czytamy m. in.: „W przypadku Biskupa Rzymu – który jest Zastępcą Chrystusa w sposób właściwy dla Piotra jako Głowa Kolegium Biskupów – *sollicitudo omnium Ecclesiarum* zyskuje szczególną moc, ponieważ łączy się z nią *pełna i najwyższa władza* w Kościele: władza rzeczywiście biskupia, nie tylko najwyższa, pełna i powszechna, ale także bezpośrednia nad wszystkimi – zarówno pa-sterzami, jak i poszczególnymi wiernymi”³⁷.

Wynika z tego faktu, jak to podkreśla się w następnym zdaniu dokumentu, że posługa „Następcy Piotra nie oddziałuje zatem z zewnątrz na poszczególne Kościoły partykularne, ale jest wpisana w samo serce każdego Kościoła partykularnego, w którym «prawdziwie obecny jest i działa [...] Kościół Chrystusowy» i dlatego zawiera w sobie otwartość na posługę jedności”³⁸. A ponieważ posługa jedności stanowi zarówno środek dla realizacji misji Kościoła i pełni także rolę znaku świadectwa tej jedności, niezwyklej wagi w tym kontekście nabierają słowa Jana Pawła II wypowiedziane w liście apostolskim: „[...] powinniśmy w nowym stuleciu dołożyć szczególnych starań, aby rozwijać i należycie wykorzystywać te rzeczywistości i środki, które wedle doniosłych wskazań soboru watykańskiego II służą umocnieniu i zabezpieczeniu komunii. Na myśl przychodzą tu przede wszystkim owe specjalne posługi na rzecz komunii, jakimi są posługa Piotrowa i – ściśle z nią związana – kolegalność biskupów. Fundamentem i uzasadnieniem tych poszczególnych posług jest zamysł samego Chrystusa wobec Kościoła, ale właśnie dlatego należy je nieustannie zgłębiać, aby zachowały prawdziwie ewangeliczny charakter”³⁹.

Kolegalny wymiar władzy biskupów

Konstytucja dogmatyczna o Kościele w sprawie kolegalnej władzy biskupów użyła formuły, którą zwykła stosować w wypowiedziach o znaczeniu szczególnym⁴⁰. Idzie mianowicie o następujące zdanie:

³⁵ Tamże.

³⁶ Zob. „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 1999, nr 2 (210), s. 52–56.

³⁷ Tamże, s. 53.

³⁸ Tamże, s. 53–54; por. KPK kan. 333 § 1, kan. 369–371; W. Góralski, *Lud Boży – Kościelne prawo osobowe*, Częstochowa 1996, s. 107–108.

³⁹ Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, Libreria Editrice Vaticana, Kraków 2001, s. 40.

⁴⁰ E. Sztarfowski, *Kolegalne działanie biskupów...*, s. 81.

„Sobór święty naucza, że biskupi z ustanowienia Bożego stali się następcami Apostołów, jako pasterze Kościoła”⁴¹. W tym kontekście wypada przypomnieć – co zresztą czyni sam sobór – że idzie o nowe określenie aktu stawania się członkiem kolegium biskupów, z właściwymi tego faktu konsekwencjami. Czytamy mianowicie we wspomnianej konstytucji: „Członkiem Kolegium biskupiego zostaje się na mocy sakramentalnej konsekracji i hierarchicznej wspólnoty z Głową Kolegium oraz jego członkami”⁴².

Tak więc muszą być spełnione bezwzględnie dwa warunki: sakra biskupia oraz hierarchiczna wspólnota – zarówno z Głową, jak i z członkami kolegium biskupów. Owszem, żaden z nich – jeśli rzecz można – nie posiada wyższości w stosunku do drugiego, chociaż, jeśli idzie o kolegium biskupów, sakra, która przynosi „tria munera sacra”, czyli jedynie dary duchowe, to realizuje się dopiero w drodze posłania w formie misji kanonicznej⁴³.

Znakomicie, w sposób syntetyczny ujmuje całą problematykę – bo-
daj najlepszy obecnie w tej materii badacz i znawca zagadnienia – G. Ghirlanda. Swój pogląd ujmuje następująco: Fundament sakramentalno-ontologiczny i eklezjalno-strukturalny poczucia kolegialności (*affectus collegialis*), lub kolegialność serdeczna pomiędzy biskupami i między nimi a biskupem Rzymu-papieżem, jest dany przez wspólną konsekrację biskupią (wspólnota sakramentalna) i przez wspólnotę hierarchiczną⁴⁴.

Z kolei fakt kolegialności i wynikające z niej poczucie kolegialności (*affectus collegialis*) winny praktycznie zrodzić wspólną troskę biskupów w poczuciu duchowej jedności o inne Kościoły partykularne i o Kościół powszechny⁴⁵. To miał zapewne na myśli Ojciec Święty Jan Paweł II, który w swoim posłaniu na nowe tysiąclecie między innymi napisał; powtórzmy w tym miejscu jeszcze raz te słowa: „Na myśl przychodzą tu przede wszystkim owe specjalne posługi na rzecz komunii, jakimi są posługa Piotrowa i – ściśle z nią związana – kolegialność biskupów”⁴⁶. I dalej, wyrażając ową troskę posługi Piotra, papież kontynuuje swój gorący apel: „Przestrzenie komunii należy kultywować i poszerzać każdego dnia i na wszystkich płaszczyznach życia poszczególnych Kościołów. Komunia powinna być wyraźnie widoczna w relacjach między biskupami, kapłanami i diakonami, między dusz-

⁴¹ *Lumen gentium*, 20 c.

⁴² Tamże, 22 a.

⁴³ NEP 2 (s. 11); *Lumen gentium*, 24 b; A. Celeghin, *Origine e natura...*, s. 283–284; M. Żurowski, *Problem władzy i powierzania...*, s. 43.

⁴⁴ G. Ghirlanda, *Wprowadzenie do prawa...*, s. 111; A. Celeghin, *Origine e natura...*, s. 283; E. Sztafrowski, *Kolegialne działanie biskupów...*, s. 82.

⁴⁵ *Lumen gentium*, część b–c; *Christus dominus*, 3, 5; G. Ghirlanda, *Wprowadzenie do prawa...*, s. 112.

⁴⁶ Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte...*, s. 40.

pasterzami a całym Ludem Bożym, między duchowieństwem i zakonnikami, między stowarzyszeniami i ruchami kościelnymi”⁴⁷.

Czyż zdanie Jana Pawła II, zamieszczone pod numerem 43. listu apostołskiego, otwierające problematykę duchowości komunii: „Czynić Kościół domem i szkołą komunii”⁴⁸, którą rozwija w następnych frazach swojej refleksji, nie stanowi świętego wezwania i bezwarunkowego wyzwania, by został spełniony podstawowy wymóg samego Chrystusa, adresowany przede wszystkim do swoich zastępców i następców w kapłaństwie? W przeciwnym razie – jak przestrzega nas papież: „Nie łudźmy się: bez takiej postawy duchowej na niewiele zdałyby się zewnętrzne narzędzia komunii. Stałyby się bezdusznymi mechanizmami, raczej pozorami komunii niż sposobami jej wyrażania i rozwijania”⁴⁹.

W ten sposób przejdziemy do ostatniej części zamierzonej refleksji, by w formie niejako konkluzji zawrzeć – już częściowo wyrażone wyżej przez Jana Pawła II – postulaty akcentujące podstawowe wymagania i wnioski dla realizacji misji Kościoła przez biskupów i prezbiterów w Kościele powszechnym i w Kościołach partykularnych.

Realizacja zasady „in quibus et ex quibus” na tle misji Kościoła

Zgodnie z logiką stworzenia w perspektywie zbawienia – element personalny stanowi fundament wszelkiej rzeczywistości⁵⁰. Niemniej, ponieważ misja Kościoła zgodnie z nakazem Pana ma się spełniać po krańce ziemi po wsze czasy⁵¹, od samego początku Apostołowie i ich następcy, wypełniając powierzona im misję, w miarę upływu czasu, w oparciu o doświadczenie i wedle wymogów miejsca i czasu zakładali gminy oraz wspólnoty. Świadczą o tym, zwłaszcza w jego początkach, *Dzieje apostołskie* oraz wyprawy misyjne św. Pawła. Z upływem czasu działalność apostołska organizuje się zarówno w sensie społeczno-wspólnotowym, jak i terytorialnym, przyjmując ostatecznie w naszych czasach kształt, jaki obecnie służy Kościołowi⁵².

Zgodnie zatem z zapisem, jaki znajdujemy w dekrete soborowym *Christus dominus*: „Diecezja jest częścią Ludu Bożego powierzonego biskupowi, który z pomocą kapłanów jest jego pasterzem; tak więc

⁴⁷ Tamże, s. 41.

⁴⁸ Tamże, s. 39.

⁴⁹ Tamże, s. 40.

⁵⁰ *Lumen gentium*, 9–10; Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, Kraków 1996, 8–14.

⁵¹ Mt 28, 18–20; Mk 16, 15.

⁵² Zob.: W. M. Plöchl, *Geschichte des Kirchenrechts*, Bd. 1–5, Wien–München 1960–1969; tenże, *Storia del diritto canonico*, traduzione a cura di Pasquale Giani, Mediolani 1963; *La parrocchia dalla teologia alla prassi*, a cura di H. Rahner, Roma 1963.

trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzy Kościół partykularny, w którym faktycznie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusowy⁵³. Już z powyższego jasno wynika, że by Kościół mógł istnieć i realizować misyjny nakaz Chrystusa, konieczne są Kościoły partykularne. Wniosek nasuwa się więc z całą oczywistością faktu: Wielość Kościołów partykularnych jest istotnym elementem struktury Kościoła katolickiego⁵⁴, stanowi więc jego składnik konstytutywny.

Niejako dopełnienie powyższej definicji Kościoła partykularnego znajdujemy w kanonie 368 KPK, zawierającym słynną formułę, która w sensie ogólnym, niemniej doskonale streszcza teologię Kościoła powszechnego, a zarazem Kościoła partykularnego. Chodzi o słowa: *in quibus et ex quibus*⁵⁵.

Nietrudno zauważyć, że w kanonie 369, będącym szczególnym uzupełnieniem poprzedniego kanonu, którego brzmienie niemal dosłownie wzięto z tekstu dekretu *Christus dominus* – zawarte są głównie elementy personalne oraz duchowe struktury Kościoła partykularnego, czyli stanowiące fundament i źródło, a zarazem rację bytu tegoż Kościoła⁵⁶.

Reasumując to szczególne określenie dotyczące Kościoła partykularnego, należy sobie uświadomić – co leżało niewątpliwie u podstaw refleksji Ojców soboru oraz prawodawcy kościelnego – że mianowicie diecezja i podobne im części Kościoła⁵⁷ są częściami Ludu Bożego, które zostały powierzone poszczególnym biskupom we współpracy z ich prezbiterium⁵⁸. Udział zatem prezbiterów w pasterskiej posłudze w jedności z biskupem diecezji stanowi także element konstytutywny w Kościele⁵⁹, czyli że jest nie tylko pożyteczny, lecz wręcz konieczny, i to nie tylko – jeśli tak rzecz można – ze względów praktycznych. Wagę teologiczną misji prezbiterium uwydatnia z całą mocą zwłaszcza

⁵³ *Christus dominus*, 11; KPK kan. 369.

⁵⁴ W. Góralski, *Lud Boży...*, s. 150.

⁵⁵ KPK (1983) kan. 368: *Ecclesiae particulares, in quibus et ex quibus una et unica Ecclesia catholica existit, sunt imprimis dioeceses, quibus, nisi aliud constet, assimilantur praelatura territorialis et abbatia territorialis, vicariatus apostolicus et praefectura apostolica necnon administratio apostolica stabiliter erecta.*

⁵⁶ KPK kan. 369: *Diecezję stanowi część Ludu Bożego, powierzona pasterskiej pieczy biskupa z współpracującym z nim prezbiterium, tak by trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusa.*

⁵⁷ Kan. 370–372.

⁵⁸ P. Örde, J. Garcia Martin, *La missione come principio organizzativo della Chiesa – un aspetto particolare: La missione dei presbiteri e dei vescovi*, „Periodica de re canonica” 84:1995, f. 3, s. 436.

⁵⁹ Tamże.

sobór⁶⁰, ale także prawodawca na wielu miejscach *Kodeksu prawa kanonicznego*⁶¹. Idzie oczywiście o rolę prezbiterów nie tylko w wymiarze indywidualnym, lecz także w instytucjach określonych przez prawodawcę kościelnego⁶².

By zamknąć niniejszą refleksję, trzeba nade wszystko podkreślić i uwydatnić – co zresztą zostało już w samej definicji Kościoła partykularnego wyartykułowane – że centrum i racją działalności Kościoła jest Eucharystia⁶³. Albowiem to właśnie w celebracji eucharystycznej, która jest czynnością samego Chrystusa i Kościoła⁶⁴, uobecnia się cały Kościół, dzięki czemu wyraża się pełna więź jedności duchowej wiernych przez Chrystusa w Duchu Świętym z Bogiem⁶⁵.

* * *

Wydaje się, że w ramach nakreślonego tematu został przynajmniej częściowo dotknięty, jakże bogaty w treść, zespół problemów związanych z misją apostołską Kościoła. Konkretny wniosek, który nasuwa się nieodparcie w związku z tymi zagadnieniami, również wydaje się oczywisty: Kościół zgodnie ze swą naturą, jako misyjny, może owocnie spełniać swoje posłannictwo jedynie wówczas, jeśli zastosuje się w pełni do wskazań i zaleceń swego Mistrza i Pana. Dlatego przede wszystkim poszczególni biskupi, którym zlecono troskę o Kościół partykularny, winni sprawować pieczę pasterską w imię Pana nad swymi owcami pod zwierzchnictwem papieża, jako ich właściwi, zwykli i bezpośredni pasterze, spełniając względem nich obowiązek nauczania, uświęcania i kierowania⁶⁶. Dlatego też, ze względu na tę doniosłą misję powierzoną przez Chrystusa pasterzom Kościoła, fundamentalną zasadą organizującą życie Kościoła, a wyrażającą się między innymi w formule *in quibus et ex quibus*, jest jego źródło, to jest sama wola Chrystusa, która jest wyrazem woli Jego Ojca⁶⁷. Jeśli zatem – podkreśla z całą mocą Jan Paweł II – mądre prawodawstwo, ustanawiające ściśle reguły współdziałania, uwypukla hierarchiczną strukturę Kościoła oraz zabezpiecza przed pokusą samowoli i bezpod-

⁶⁰ Dekret *Presbyterorum ordinis*, 7.

⁶¹ Kan. 245 § 2; 369; 400 § 2; 495 § 1; 499; 529 § 2; 713 § 3; 757.

⁶² W. Góralski, *Lud Boży...*, s. 249–318; P. Örde, I. Garcia Martin, *La missione...*, s. 437–442; J.-C. Périsset, *Curé et presbytérium paroissial*, Roma 1982, s. 275–276.

⁶³ Konstytucja o świętej liturgii *Sacrosanctum concilium*, 47; KPK kan. 897.

⁶⁴ Zob. Dekret *Presbyterorum ordinis*, 13 c; KPK kan. 899.

⁶⁵ KPK kan. 834, 835.

⁶⁶ *Christus dominus*, 11 b; Uwagi Kongregacji Nauki Wiary, *Prymat następcy...*, s. 55.

⁶⁷ Dekret *Ad gentes divinitus*, 2–3; P. Örde, J. Garcia Martin, *La missione...*, s. 453.

stawnymi żądaniami, to duchowość komunii ożywia właściwą sobie treścią formę instytucjonalną, zalecając postawę zaufania i otwartości, która respektuje w pełni godność i odpowiedzialność każdego członka Ludu Bożego⁶⁸.

DIMENSIONE TEOLOGICO-GIURIDICA DEL PRINCIPIO
"IN QUIBUS ET EX QUIBUS"
SECONDO L'INSEGNAMENTO DEL CONCILIO VATICANO II
E CAN. 368 DEL CODICE DEL DIRITTO CANONICO

Riassunto

L'espressione "in quibus et ex quibus" contiene un valore teologico importante, che riguarda la natura e il carattere missionario della Chiesa. Alle radici di questa realtà, si trova un fatto principale che ha il suo inizio in Cristo, che si rivela alla Chiesa e al mondo come Sacerdote, Maestro e Re. Grazie all'ordinazione sacerdotale di tutti i tre gradi si partecipa alla triplice potestà di Cristo per poter continuare la sua missione nel mondo. In questa missione partecipano in modo particolare, in virtù della pienezza del sacerdozio, i vescovi che eseguono ufficio apostolico nella comunità gerarchica insieme con il capo del collegio dei vescovi. Essi compiono quest'ufficio soprattutto nelle loro chiese particolari, nelle quali è presente e delle quali è composta la chiesa universale. L'intenzione dell'autore di quest'articolo è la prova di avvicinare questo problema, credendo che la questione sarà approfondita secondo le esigenze della Tradizione e dell'insegnamento nella Chiesa.

⁶⁸ Jan Paweł II, List Apostolski *Novo millennio ineunte...*, 45 (s. 42).